

otroci in žena so postali del domačega okrasja – okrasje v ženski modi se je tedaj zelo približalo načinu oblačenja pohištva (v naborkih, blagu)! Spremenila se je tudi poročna obleka, nevestina je postala bela, ženinova pa črna, kar nam ponazarja nekakšne nezemeljske odnose.

Med branjem knjige se nam res odpira bogato ozadje obleke – od izdelovalca do nosilca. Z natančno analizo materialne, arhivske, ikonografske in ustne dediščine nam avtor odkriva mnoge pomene, ki jih oblačilo zavzame v vsakdanji in praznični rabi. Pokažejo se družinski in sorodstveni odnosi, pa tudi odnosi med naročniki in izdelovalci. Spoznavamo današnje pomene oblačenja narodnih in ljudskih noš, ki so nam na prvi pogled dokaj zavozlani. Skratka – to je dobra knjigi o antropologiji in zgodovini oblačenja.

377

Jasna Simoneta

Zvonka Zupanič Slavec: *Endemski sifilis – škrljevska bolezen pri Slovencih v 19. stoletju : epidemiološka in javnozdravstvena raziskava*, Ljubljana : Inštitut za zgodovino medicine Medicinske fakultete : Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, 2001, 141 str. : ilustr.

Avtorica znanstvene monografije o škrljevski bolezni dr. Zvonka Zupanič Slavec je asistentka na Medicinski fakulteti v Ljubljani in vodja Inštituta za zgodovino medicine Medicinske fakultete. Ukvarja se predvsem z zgodovino medicine 19. in 20. stoletja. V pričujoči monografiji je Slavčeva objavila izsledke znanstvene raziskave o endemskem sifilisu na Slovenskem oziroma škrljevki, kot je bila bolezen poimenovana po vasi Škrljevo nad Bakrom v Kvarnerskem zalivu, kjer so prvič opisali primer te bolezni. Čeprav je delo v prvi vrsti prispevek k razumevanju zgodovine zdravstva in se je avtorica namenoma izognila vključitvi ustnih virov ter ljudskega verovanja, je lahko raziskava zanimiva tudi z etnološkega stališča. Pred seboj imamo dober oris delovanja ter osveščenosti javnega zdravstva v 19. stoletju in reakcij prebivalstva na bolezen in zdravljenje; nekateri objavljeni dokumenti so tudi koristen etnološki vir. Za ilustracijo pogojenosti bolezni je predstavljen še način življenja kranjskega kmeta v 19. stoletju. Takšna skorajda interdisciplinarna naravnost samo še povečuje prodornost raziskave.

Avtorica je na podlagi analize večinoma še neobjavljenega gradiva o škrljevski bolezni na Slovenskem in s primerjavo z dogajanjem na Hrvaškem sistematizirano predstavila to malo znano bolezen, ki pa je v prvi polovici 19. stoletja močno zaznamovala del slovenske populacije. Gre za približanje bolezni nemedicinski javnosti in, kot avtorica sama poudarja, za »osvetlitev lise neke zdravstvene epizode na Slovenskem«. Hkrati je potrdila delovno

hipotezo, da gre na Slovenskem za isto bolezen, ki je pred tem razsajala na Hrvaškem kot škrljevka.

378 Poleg gradiva o dogajanju na slovenskem in hrvaškem ozemlju je predstavljen tudi potek bolezni in zdravljenje v Bosni in Hercegovini ter Srbiji. Avtorica nas z nizanjem podatkov in nazornimi opisi vodi skozi prostorski in časovni razpon pojavljanja endemskega sifilisa, ki se je izredno hitro širil s trgovci, potniki in vojaki, najbolj pa prizadel malo razvita, pretežno s kmečkim življenjem naseljena območja. Bolezen je na Slovenskem izbruhnila v prvi polovici 19. stoletja. Iz Istre se je prenesla na Kranjsko, Notranjsko, Kras in delno na Dolenjsko ter Primorsko. Ker se je širila tudi nesporno, so obolevali vsi, tako odrasli kot mladina in pogosto tudi otroci. Zaradi podobnosti s sporadičnim sifilisom je bolezen povzročala nemalo težav takratnim zdravnikom, kar je zaviralo učinkovito zdravljenje, hkrati pa je ta podobnost prestrašila prebivalstvo. Oblast na Dunaju je ukrepala, kot izvemo v poglavju o škrljevki na Hrvaškem, z izdelanim programom zdravljenja in zatiranja bolezni.

Širjenje bolezni je narekovalo odprtje Škrljevske bolnišnice v Postojni leta 1818, kot tudi sistematično ukrepanje v smislu vizitacij okuženih območij, obveznih hospitalizacij in razkuževanja domov obolelih. Pomembno vlogo pri zdravljenju in preprečevanju bolezni je imel slovenski zdravnik Andrej Mozetič, ki je nekaj časa delal v postojnski bolnišnici. Avtorica je v celoti objavila njegovo pismo, naslovljeno na Kresijski urad v Postojni, saj gre za zelo pomemben zgodovinski dokument. V njem je opisano odprtje bolnišnice, njeno delovanje, spremljajoče težave, opis in zdravljenje bolezni, delo zdravnika in osebja ipd. Mozetič pa ni edini zdravnik, ki je nekoliko podrobneje predstavljen. V Dodatku je obravnavanih še nekaj najvidnejših zdravnikov škrljevske bolezni na Slovenskem.

Organizirano zdravljenje in obveščanje prebivalstva je prineslo pozitivne rezultate in škrljevska bolezen je proti sredini stoletja začela izginjati. Boljše življenjske razmere in odkritje učinkovitejših zdravil pa so najbolj pripomogle k popolnemu izkoreninjenju bolezni.

Avtorica je v svoje delo vključila tudi razpravo, ki prinaša nekaj pomembnih ugotovitev o reakciji in prizadevanju uradnih oblasti za reševanje problema škrljevske bolezni ter o stanju in težnjah avstrijske in nemške medicine v 19. stoletju. Zaključek razprave je posvečen presenetljivi primerjavi med škrljevsko boleznijo in aidsom, z vidika organiziranih prizadevanj za preprečitev bolezni in stigmatiziranja obolelih s strani družbe.

Nikakor pa ne moremo mimo privlačne podobe monografije, ki jo krasijo reprodukcije Valvazorjevih grafičnih listov iz Slave vojvodine Kranjske in drugo ilustrativno gradivo bodisi v obliki raznih dokumentov iz arhivskih fondov ali v obliki zemljepisne karte razširjenosti bolezni na Slovenskem in Hrvaškem.